

Avot de-Rabbi Nathan hoofdstuk 21

Verwaarlozing van Tora-studie

verdrijft een mens uit het leven

Vervolg tekst Avot de-Rabbi Nathan 37a-37b

Rabbi Dosa ben Harkinas¹ zegt: Slaap in de ochtend, midden op de dag wijn(drinken), kindergebabbel en het zitten in ontmoetingshuizen van ongeletterd volk verdrijven de mens uit de wereld.

Slaap in de ochtend, hoe is dat? Dit leert dat een mens er geen gewoonte van moet maken (zo lang) te slapen dat de tijd van het Sjema-gebed voor hem gepasseerd is. Want gedurende alle tijd dat iemand slaapt tot aan het moment dat de tijd om het Sjema-gebed te zeggen voorbij is, veronachtzaamt hij daardoor (de studie van) Tora. Er is immers is gezegd: *'De luiaard zegt: Er is (vast) een leeuw op de weg, ja, er is een leeuw op de pleinen. Zoals een deur draait om zijn scharnier, zo is (draait) de luiaard (zich nog eens om) in zijn bed'* (Spr. 26:13).

Midden op de dag wijn (drinken) - hoe is dat? Dit leert dat iemand er geen gewoonte van moet maken om midden op de dag wijn te drinken. Want telkens wanneer iemand midden op de dag wijn drinkt, verzaakt hij als gevolg daarvan (studie van) de gehele Tora. Er is immers gezegd: *'Wee jij, o land, wanneer jouw koning een jongen (knecht) is en jouw vorsten in de ochtend de maaltijd nuttigen'* (Pred. 10:16). En (vervolgens) is gezegd: *'Gelukkig ben jij, o land, wanneer jouw koning een zoon van edelen (vrijen) is en jouw prinsen de maaltijd op de juiste tijd nuttigen, tot versterking en niet om zich te bedrinken'* (ib. vs. 17).

En wat is die juiste tijd? Zeg: (dat is) de komende tijd, zoals de Schrift zegt: *'Ik, de Eeuwige, zal hetop zijn tijd² snel volvoeren'* (Jes. 60:22). En de Schrift zegt: *'(Na een tijd) gelijk deze tijd zal over Jakob en over Israël gezegd worden: O, wat heeft God gedaan!'* (Num. 23:23). Zo heeft de Heilige, Hij zij gezegend, tot Bileam gesproken: *'(Na een tijd) gelijk deze tijd'* maar niet *'in deze tijd'* (d.w.z. nu) - [niet] in de tijd dat jij leeft maar in de tijd wanneer Ik in de toekomst verlossing zal brengen voor Israël.

Kindergebabbel - hoe is dat? Dit leert dat iemand er geen gewoonte van moet maken om thuis te zitten en te studeren.³ Want alle tijd dat iemand thuis zit en studeert en praat met zijn kinderen en zijn huisgenoten heeft dit tot gevolg dat

¹ Rabbi Dosa ben Harkinas. Oudere tijdgenoot van Rabbi Jochanan ben Zakkai.

² Dat wil zeggen: in de messiaanse tijd.

³ Alternatieve versie: Wanneer iemand thuis studeert, moet hij er geen gewoonte van maken om te praten met zijn vrouw, zijn zonen en dochters etc.

hij Tora-studie verwaarloost, er is immers gezegd: 'Deze Tora zal niet uit jouw mond wijken, maar je zult er dag en nacht over reflecteren' (Joz. 1:8).

Het zitten in ontmoetingshuizen van ongeletterd volk - hoe is dat? Dit leert dat iemand er geen gewoonte van moet maken te verkeren (zitten) met lieden die op de straathoecken bij de markt zitten.⁴ Want alle tijd die iemand zit bij lieden die op de straathoecken van de markt zitten, wordt ertoe gebracht Tora-studie te verwaarlozen. Er is immers gezegd: 'Voorspoedig is de man die niet wandelt in de raad van de wettelozen, en die niet staat op de weg van de zondaren (...) maar die behagen schept in de Tora van de Eeuwige' (Ps. 1:1).

Uitleg:

Deze les van Rabbi Dosa ben Harkinas sluit aan bij de in Misna Avot III,9-10 overgeleverde lessen van Rabbi Chanina ben Dosa. Rabbi Chanina benadrukte dat de mens om wijsheid te verwerven het doen van Gods geboden (*jir' at ha-Sjém* - vreze Gods) als doel op de eerste plaats moet stellen. Wijsheid verwerft men immers niet alleen door studie, maar juist ook door correct handelen in overeenstemming met Gods voorschriften, door praktische godvrezendheid. Wie er slechte gewoontes op na houdt - zoals lang doorslapen in de ochtend, overdag wijn drinken en over onnutte dingen kletsen - houdt onvoldoende tijd over voor studie en verdieping. Uiteindelijk zullen gemakzucht en luiheid hem uit het aardse leven verdrijven. Zo hij al niet een vroege dood sterft, zal hij geen zinvolle bijdrage kunnen leveren aan het aardse bestaan en het leven als nutteloos gaan ervaren. Deze les in levenskunst getuigt van de levenservaring van een man, die als Rabbi Dosa ben Harkinas als hoogbejaarde grijsaard kon terugkijken op een zeer lang, zinvol en voorspoedig bestaan.⁵

De uitspraak van Rabbi Dosa ben Harkinas levert in zekere zin een aanvullende correctie bij een andere les van Rabbi Chanina ben Dosa (in Pirké Avot): 'Wanneer iemands medemensen behagen in hem (d.w.z. in zijn handelwijze) scheppen, dan schept de Alaanwezige (daarentegen) geen behagen in hem.' De vier slechte gewoontes die Rabbi Dosa ben Harkinas hier noemt, kunnen op het eerste gezicht een zekere genoegdoening wekken bij anderen, zoals samen wijn drinken, samen babbelen over ditjes en datjes, omgang met het 'gewone volk'. Maar dit alles is schijn, want dergelijk gedrag ontnemt iemand de tijd en gelegenheid om intensief Tora te studeren en om die levenswijsheid te verwerven die aan een gezond en als zinvol beleefd bestaan bijdraagt.⁶

Slaap in de ochtend

In de ochtend is men verplicht het Sjema-gebed te reciteren (gevolgd door het Achttiengebed). Bij voorkeur wordt het Sjema gebeden op het moment dat het eerste daglicht zichtbaar wordt; en in ieder geval niet later dan dat 1/4 deel van de dag is verstreken. In de zomer is dit vrij vroeg.

Het Sjema-gebed bestaat uit drie passages uit de Tora, omringd met enkele, relatief uitgebreide, zegenspreuken. Daarom geldt het reciteren van het Sjema op zich al als Tora-studie. Sterker nog, wie het Sjema op de juiste tijd reciteert, geldt als eervoller dan iemand die Tora studeert.⁷

⁴ Zie echter editie Wilna: Dit leert dat iemand niet moet verkeren met lieden etc.

⁵ Vgl. Babylonische Talmoed, Jebamot 16a.

⁶ Zie hier vooral het commentaar van Don Jitzchak Abravanel op Misjna Avot III,14.

⁷ Zie Babylonische Talmoed, Berachot 10b.

Wanneer je laat in de ochtend het Sjema-gebed reciteert en daarna gaat eten, is een groot deel van de ochtend al verstreken. Zo blijft te weinig tijd over voor intensieve Tora-studie, zeker wanneer men de rest van de dag ook aan nutteloze zaken besteedt! Lang in de ochtend doorslapen is buitendien ongezond. Volgens sommige commentaren op Avot werkt lang doorslapen sufheid en luiheid in de hand.⁸

Niet midden op de dag wijn drinken

Wie midden op de dag wijn drinkt, vooral wanneer het warm weer is, wordt suf en slaperig. En mogelijk leidt dit gedrag zelfs tot dronkenschap, juist op een moment dat de geest het meest helder zou moeten zijn en het lijf fit om Tora te studeren en vervolgens naar haar voorschriften te handelen. Het gaat hier vooral om wijn drinken buiten de maaltijd om, als vorm van vertier op zich.⁹

De midrasj zoomt verder in op het aangehaalde uit Prediker (10:16-17). De onderliggende verbinding met het voorafgaande hangt samen met het rabbijnse principe van '*midda ke-nègèd midda*' - 'maat tegenover maat'. Wie de dagelijkse dingen op de juiste tijd volvoert, zijn gebeden zegt en Tora studeert, zal de Allerhoogste aandeel geven aan de messiaanse toekomst die Hij als tegenprestatie dan eveneens 'op zijn tijd' voor hem zal volvoeren. Pred. 10:17 is in de midrasj ook zo verstaan: '...en jouw prinsen de maaltijd op de juiste tijd nuttigen, in hun kracht en niet in zwakheid' - op het moment dat zij nog krachtig en jong zijn, en niet verouderd en zwak.¹⁰ Ook dit aspect sluit aan bij wat Rabbi ben Harkinas hier zeggen wil: *verspiKindergebabbel*

Het slot van de uitleg bij de woorden van Rabbi Dosa ben Harkinas spreekt voor zich. Het allerbeste nog is om niet thuis Tora te studeren, maar in het leerhuis.

Het verkeren met 'am ha-arètz'

Am ha-arètz (het volk der aarde) bestaat niet in letterlijke zin uit analfabeten, maar uit lieden die zich liever met wereldse en zakelijke belangen bezighouden dan met zingeving en Tora. Daardoor bezitten zij slechts zeer rudimentaire kennis van de traditie.

Wel en niet opzettelijk

De editie Wilna maakt een onderscheid tussen de eerste drie afkeurenswaardige bezigheden (slapen, wijn drinken en kwebbelen met huisgenoten) en de laatste bezigheid: het verkeren in ontmoetingshuizen (op ontmoetingsplekken) van ongeletterd volk. In deze editie wordt i.v.m. deze laatste bezigheid anders geformuleerd (dan in editie Slechter): **'En het zitten in ontmoetingshuizen van ongeletterd volk, hoe is dat? Dit leert dat iemand niet moet zitten met lieden die op de straathoecken van de markt zitten etc.'** Hier ontbreken de Hebreeuwse woorden (*lo jekawwén*) voor 'hij moet er geen gewoonte van maken' ('hij moet er niet op gericht zijn'). Voor de eerste drie zaken is een uitzondering mogelijk, omdat het iemand misschien ongewild overkomt zo te handelen en er niet altijd sprake is van boze opzet en vrije keuze! Dan gaat men vrijuit. Bij het zich ophouden op de hoeken van de straten met 'ongeletterd volk' is evenwel altijd sprake van een vrije keuze![8]

Optelsom van nutteloosheid

De vier genoemde nutteloze bezigheden die tot luiheid en tijdverspilling leiden,

⁸ Zie Magen Avot (van Rabbi Sjimsjon ben Tzèmach Duran) a.l. en Tif'èrèt Jisra'él (Rabbi Jisra'él ben Gedalja Lipschütz), op Misjna Avot. a.l.

⁹ Zie het commentaar Ben Avraham van Rabbi Eliahoe ben Avraham van Delyatin in (in ARN ed. Wilna 1933).

¹⁰ Vgl. Midrasj Kohèlèt Rabba a.l. § 7.

hebben een cumulatief effect. Tezamen verhinderen ze iedere vorm van geestelijke verdieping, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Het commentaar van de Maharal op Misjna Avot beziet dit cumulatieve effect vanuit een mystieke visie op de menselijke persoon. Lang slapen is een verspilling van de fysieke potenties in een mens. Door voor vertier wijn te drinken, misbruikt men de menselijke zinnen en emoties. Gebabbel met huisgenoten betekent verspilling van een derde niveau, de verstandelijke vermogens. Het bijwonen van louter bijeenkomsten van personen die niet in Tora geïnteresseerd zijn, betekent tenslotte ook veronachtzaming van de lotsverbondenheid met een gemeenschap die het leven heiligen wil. Dit betekent verspilling van de spirituele en het eigen 'ik' overstijgende potenties in de mens.¹¹

Vervolg teskt Avot de-Rabbi Nathan 37b

Rabbi Meïr zegt: Wat wil de Schrift zeggen met: '*... en die niet zit op de zetel van spotters*' (Ps. 1:1.)? Dat zijn de theaters en de circussen van de (heidense) volkeren, want daarin veroordeelt men levende zielen ter dood. Er is immers gezegd: '*Ik haat de gemeenschap van kwaaddoeners, en bij goddelozen (wetteloze lieden) zit ik niet*' (Ps. 26:5). En kwaaddoeners zijn geen anderen dan goddelozen, er is immers gezegd: '*En de kwaaddoeners zullen worden afgesneden (uitgeroeid) ... Nog even, en de goddeloze zal niet meer zijn*' (Ps. 37:9-10). En wat zal hun straf zijn in de toekomstige tijd? Zoals er gezegd is: '*Zie, de dag komt, die brand als een oven en alle arrogante lieden en doeners van kwaad zullen stro zijn*' (Mal. 3:19). En 'arrogante lieden' wil niets anders zeggen dan 'spotters', want er is gezegd: '*Een arrogant snoever, "spotter" is zijn naam*' (Spr. 21:24).

Het gebeurde dat Rabbi Akiva zijn leerlingen aan het onderwijzen was en hem in herinnering kwam wat hij in zijn jeugdjaren gedaan had. Hij sprak: 'Ik dank U, Eeuwige, mijn God, dat U mij mijn deel heeft gegeven onder hen die in het leerhuis verblijven, en dat u mij niet mijn deel heeft gegeven onder hen die op de straathoeken van de marktplaats zitten.'

Uitleg:

De verbinding van deze exegese van Rabbi Meïr met het voorafgaande is het citaat uit Ps.1:1, waar ook gesproken wordt over *létzim* - spotters. De theaters en circussen leveren niet alleen zinloos vermaak, maar het zijn ook nog eens plaatsen van nutteloos en verwerpelijk geweld. Het begrip *resja' im* heeft in een aantal teksten de betekenis van wettelozen, van mensen met een antinomistische houding die moedwillig de normen en voorschriften van de Tora als achterhaald en niet meer 'van deze tijd' verklaren, in aanpassing aan de zedeloosheid en rechteloosheid van een heidense omgeving. Dit betekent een verder aanscherping van de uitspraak van Rabbi Dosa ben Harkinas. Zinloos tijdverdrijf en omgang met kringen waarin Tora-wijsheid geen rol speelt, leiden tot morele verloedering en slechtheid. Hierop wijst ook de afsluiting van de uitleg met de woorden van Rabbi Akiva. Ze sluiten goed aan bij de les van Rabbi Dosa. Tot zijn veertigste levensjaar bleef Rabbi Akiva verstoken van Tora-kennis en hij stond in zijn jongere jaren zelfs vijandig gezind tegenover Tora-studie. In de hier geciteerde uitspraak ziet Rabbi Akiva dankbaar terug op het omslagpunt in zijn leven, van waaraf hij als volwassene - ondanks zijn voorgeschiedenis - toch Tora ging studeren. Met hoeveel succes wat dat!

¹¹ Zie Maharal, Séfèr Dèrèch Chajjim a.l.

Terug naar index:

Naar volgende hoofdstuk (22):